

Co-funded by
the European Union

Euro
Toler
Culture

❧ *Всеукраїнська наукова конференція* ❧

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

Губіна С. І.

канд. пед. наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасна наука відносить емоційну сферу особистості до однієї з найбільш актуальних дослідницьких проблем як у теоретичному, так і в емпіричному аспектах. Саме емоції як реакція-переживання, ставлення й імпульс до дії, що супроводжують усі сфери життєдіяльності людини, відіграють вагомую роль у регулюванні власного психічного стану та толерантного ставлення до інших.

Невміння тримати емоційне життя під контролем призводить до емоційного напруження, різноманітних астенічних психоемоційних станів, страждань від внутрішніх суперечностей, що відображається на ментальному здоров'ї особистості.

Витоки проблеми емоційного інтелекту представлені у працях таких науковців: Р. Бар-Она, Д. Голумана, Д. Карузо, Дж. Майера, П. Саловея й інших. Значний внесок у вивчення цієї проблеми зробили І. Андреева, Н. Буркало, В. Зарицька, Ж. Ігнатенко, Н. Кочерга, Д. Люсін, Ю. Мединська, Е. Носенко, О. Собченко, А. Четверик-Бурлач, М. Шпак та інші. Спільним є те, що емоційний інтелект розглядається всіма дослідниками як управління емоційною сферою особистості [1].

Важливо відмітити, що погляд на процеси, які характеризують емоційний інтелект, позбавлений чіткої форми. Саме тому існують численні його моделі. Емоційний інтелект як сукупність навичок і вмінь описують Д. Люсін, В. Юркевич, Г. Кучинський, Р. Купер, А. Саваф, М. Манойлова, Г. Гарскова, І. Андреева, О. Марютін, А. Степанов. Представниками підходу, які вважають особистісні якості, мотиваційні домінанти та ціннісні орієнтації факторами, що задають спрямування розвитку емоційного інтелекту, є Ю. Давидова, Є. Ільїн, І. Мещерякова, Т. Кісельова, Н. Александрова [3].

Положення про стресозахисну функції емоційного інтелекту, а також про його роль у процесі соціально-психологічної адаптації сформували Н. Коврига, Е. Носенко та С. Деревянко.

Останніми роками посилилась увага дослідників до формування емоційного інтелекту як важливої професійної якості майбутнього психолога. Це дослідження таких учених, як І. Мещерякова та В. Зарицька.

Узагальнення цих та інших досліджень засвідчує, що, незважаючи на пильну увагу до пізнання емоційного інтелекту, залишається ще багато нез'ясованих теоретичних основ і емпіричних даних щодо його характеристики.

Co-funded by
the European Union

Euro
Toler
Culture

❧ *Всеукраїнська наукова конференція* ❧

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

Особливо це стосується визначення емоційного інтелекту у структурі толерантності студентської молоді.

Наше дослідження ми спрямували на виконання таких завдань: по-перше, уточнити основні підходи до розуміння феномену емоційного інтелекту; по-друге, окреслити особливості прояву емоційного інтелекту у процесі професійного становлення студентської молоді; по-третє, побудувати комплекс пошукових методик, які б дозволяли дослідити психологічні особливості емоційного інтелекту студентської молоді з різним рівнем саморегуляції; по-четверте, з'ясувати як емоційний інтелект студентської молоді пов'язаний із рівнем толерантності як проявом інтегральної якості готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності.

У результаті узагальнення теоретичних і пошуково-емпіричних досліджень, присвячених проблемі емоційного інтелекту, було встановлено, що емоційний інтелект (EQ) розглядається як здатність особистості управляти власними емоціями й емоціями інших суб'єктів під час міжособистісної взаємодії. Це інтегративна властивість особистості, що полягає в таких уміннях: розпізнавати, відстежувати й усвідомлювати власні емоції; сприймати, оцінювати та розуміти емоції інших; мотивувати самого себе й інших (попри труднощі, наполегливо йти до досягнення мети); стримувати імпульсивні дії, контролювати свій настрій [1].

Так, Г. Балл, М. Боришевський, С. Максименко, В. Москалець зосереджували свою увагу на таких професійно значущих якостях студентської молоді, як готовність до толерантних взаємовідносин, раціональність у встановленні та підтримуванні стосунків, інтелектуальність, наявність психолого-педагогічного такту, самокритичність, розвиток емоційно-вольових якостей, сформованість морально-регулятивних форм поведінки, комунікативність тощо [4].

М. Рева зазначає, що необхідним фундаментом для підвищення ефективності взаємодії з іншими та спілкування є бажання людини слухати і чути. Звідси випливає, що ефективність спілкування, як прояву інтегральної якості готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності, значною мірою залежить від рівня емоційного інтелекту [7].

Згідно з моделлю міжособистісного спілкування (Ч. Кулі, Дж. Мід), особистість у результаті інтеракцій із соціумом навчається дивитися на себе очима інших, тобто думати про себе так, як і про інших, а також розуміти поведінку людей [2]. Емоційний інтелект є динамічним інтегральним психологічним утворенням, що зумовлює успішність міжособистісної толерантної взаємодії студентської молоді.

Загалом, можемо зауважити, що сформованість спроможності до ідентифікації емоційних станів у студентської молоді виступає проявом

Co-funded by
the European Union

Euro
Toler
Culture

☞ *Всеукраїнська наукова конференція* ☛

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

сформованості їхньої особистісної та професійної зрілості, вагомим аспектом їхньої готовності до професійної діяльності. Адже залежно від того, наскільки фахівець спроможний ідентифікувати емоційні стани свої та інших людей, керувати ними, залежить і успішність його діяльності, можна зробити висновок про сформованість його особистісної зрілості [8]. Вагомим чинником і показником професійної готовності майбутнього фахівця визначаються як рівень розвитку емоційного інтелекту, так і показник усвідомленої саморегуляції.

За даними пошукових досліджень (О. Ляц, О. Хуртенко, С. Марчук), до поняття «емоційний інтелект» належать емоційна стійкість, стрес-резистентність, нервово-психологічна стійкість, толерантність до невизначеності тощо [5].

Серед сучасних закордонних досліджень саморегуляції варто виокремити праці Д. Шунка, П. Елмер, М. Бокартс, П. Пінтріха (саморегуляція та самоефективність студентів); Б. Циммермана (саморегуляція та мотивація навчальної діяльності студентів); К. Забруцькі, Г. Шроу, К. Гриппен, К. Рес (метакогнітивні аспекти дослідження саморегуляції навчальної діяльності); Дж. Сан, Р. Руеда (поведінкові, емоційні та когнітивні аспекти) тощо [6].

Процес саморегуляції є ефективним насамперед за умови усвідомлення його самими особистостями. На деяких етапах розвитку особистість починає свідомо ставитись до організації та здійснення власної діяльності, визначення напрямів власного розвитку тощо. Людина отримує здатність стати суб'єктом своєї життєдіяльності, що характеризується якісно новим способом самоорганізації та саморегуляції особистості.

Більшість студентів усвідомлюють необхідність саморегуляції, її важливу роль у їхній майбутній професійній діяльності, проте не досить уміють визначати свої сильні та слабкі сторони, планувати конкретні цілі щодо поліпшення своєї діяльності та контролю за її ефективністю.

Д. Маєр і П. Саловей стверджували, що люди з високим рівнем емоційного інтелекту мають визначені емоційні здібності та навички, пов'язані з регуляцією власних і чужих емоцій. Це означає, що вони можуть точно сприймати емоції в собі й інших (наприклад, гнів або смуток) і регулювати емоції в собі та інших [8].

Погоджуємося з Е. Носенко, що роль емоційного інтелекту в досягненні професійного успіху ґрунтується на спроможності майбутнього фахівця адекватно розпізнавати витоки власних емоцій і емоцій інших, здійснювати на цьому підґрунті самоконтроль, підтримувати доброзичливі стосунки іншими [1].

Після аналізу результатів методики «Емоційний інтелект» Н. Холла можемо зауважити, що у студентів за майже всіма шкалами емоційного інтелекту переважає середній рівень їхньої сформованості. Так, більшість студентів, а саме 57%, мають середній рівень за шкалою «Емоційна обізнаність»,

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

за шкалою «Самотивація» 44% майбутніх фахівців мають середній рівень, за шкалою «Емпатія» – 46% бакалаврів, за показником «Розпізнавання емоцій інших людей» – аж 60% студентів мають сформованість зазначеного критерію емоційного інтелекту на середньому рівні. Інтегративний рівень емоційного інтелекту також у більшості студентів сформований на середньому рівні, а саме у 57% респондентів. Водночас варто звернути увагу на показники емоційного інтелекту за шкалою «Управління своїми емоціями», оскільки у більшості студентів цей показник сформований на низькому рівні, тобто у 64% досліджуваних, що також підтверджує актуальність і доцільність нашого дослідження.

Як бачимо, студенти нашої вибірки на середньому рівні емоційно поінформовані, тобто не лише розпізнають емоції, але також розуміють, яким чином вони виникають, як саме впливають на поведінку й ухвалення рішень, проте мають проблеми з їх «приборкуванням» та спрямуванням.

Отже, студенти більше спроможні до ідентифікації та керування своїми емоційними станами та явищами, ніж переживаннями й емоційними станами інших людей. Їхній внутрішньоособистісний емоційний інтелект краще розвинутий, спроможність до ідентифікації своїх емоцій вища, ніж розуміння оточення. Таку закономірність можемо пояснити процесом професійної підготовки, коли студенти краще навчилися розпізнавати свої емоційні прояви, проте ще мають деякі труднощі в ідентифікації емоційних станів інших людей.

Також виявлено закономірно знижені показники розуміння емоцій і управління ними. Так, студенти більше спроможні до ідентифікації емоційних станів, оскільки низький рівень даної якості характерний для 32% представників вибірки, до керування емоціями – 24%.

Отже, досліджувані студенти характеризуються переважанням знижених показників емоційного інтелекту, відчувають труднощі в ідентифікації та керуванні емоційними станами інших людей, проте мають краще розвинений внутрішньоособистісний емоційний інтелект.

Отриманий результат цієї частини дослідження підтверджує наші припущення та відповідає тій інформації, яку ми отримали в результаті проведеного аналізу літературних джерел, адже досліджувані з високим рівнем саморегуляції характеризуються більш вираженим показником сформованості емоційного інтелекту, що зафіксовано на дуже високому, високому та середньому рівнях вираженості за всіма шкалами. Тобто студенти, які мають високий рівень саморегуляції, мають більш виражені вміння диференціації емоційних явищ, більш успішно керують своїми емоційними проявами та розуміють їх. Узагальнюючи, можемо зазначити, що рівень толерантності має зв'язок з рівнем емоційного інтелекту, оскільки ця компетентність у сфері

Co-funded by
the European Union

Euro
Toler
Culture

☞ Всеукраїнська наукова конференція ☞

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

прояву та регуляції емоційних явищ є одним з аспектів успішної самоактуалізації студентської молоді.

Отже, емоційний інтелект є здатністю особистості управляти власними емоціями й емоціями інших суб'єктів під час міжособистісної взаємодії. Вагомими чинниками та показниками професійної готовності студентів визначаються рівень розвитку емоційного інтелекту та показник їх саморегуляції. Узагальнюючи результати проведеного емпіричного дослідження й аналізу даних, ми можемо констатувати, що показники емоційного інтелекту студентів пов'язані з рівнем самореалізації як проявом інтегральної якості готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Зокрема, студенти з високим рівнем самореалізації характеризуються розвиненим емоційним інтелектом, спроможністю чітко диференціювати емоції, керувати ними, здатні до їх прийняття. Досліджувані з низьким рівнем саморегуляції характеризуються зниженими показниками емоційного інтелекту, труднощами в диференціації та регуляції емоцій, не здатні до розпізнання, прийняття й управління як власними емоціями, так і емоціями інших людей.

Література

1. Боковець О. Емоційний інтелект як ресурс психічного здоров'я. *Габітус. Психологія особистості*. 2022. Вип. 37. С. 68–75.
2. Борисенко К. Сутність поняття «емоційний інтелект» у психолого-педагогічній літературі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Педагогічні науки». 2021. № 1 (1). С. 83–90.
3. Губіна С. Саморегуляція педагогічної діяльності засобами арт-терапії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2019. № 59. С. 52–57.
4. Губіна С. Формування емоційного інтелекту майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання. *Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ та управління* : матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (20–21 листопада 2024 року, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»). Суми – Вінниця : НІКО – КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2024. С. 42–45.
5. Ляц О. та ін. Емоційний інтелект як засіб розвитку резильєнтності особистості. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2023. № 4 (74). С. 79–86.
6. Олександров Ю. Саморегуляція як чинник психологічного благополуччя студентської молоді : автореф. ... дис. канд. психол. наук : 19.00.01. Харків, 2010. 19 с.

Co-funded by
the European Union

Euro
Toler
Culture

☞ Всеукраїнська наукова конференція ☞

**«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ
В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»**

7. Рева М. Характеристика емоційного інтелекту студентів із різним рівнем розвитку комунікативних здібностей. *Психологія і особистість*. 2021. № 2 (20). С. 143–153.
8. Korniienko I. Emotional intelligence in the structure of personality self-regulation. *Psychology Travelogs : Scientific Journal*. 2023. Issue 3. P. 146–153.

